

El projecte B-MINCOME.

Innovació municipal en rendes mínimes garantides i polítiques socials actives

Bru Laín, Sebastià Riutort i Albert Julià

Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona
i Universitat de Barcelona

Paraules clau: necessitats bàsiques, suport municipal d'inclusió, inclusió sociolaboral, política de rendes

Els darrers anys està emergint, en diferents països i ciutats, un interès més gran per implementar polítiques públiques més efectives per millorar les condicions de vida de la ciutadania en situació de vulnerabilitat. Per dissenyar i implementar aquestes polítiques cal basar-se en evidències que facilitin decisions ben informades. Fruit d'aquesta necessitat sorgeix el B-MINCOME, un projecte pilot de lluita contra la pobresa i la desigualtat en zones desfavorides de la ciutat, desenvolupat per l'Ajuntament de Barcelona. A diferència d'altres projectes similars basats en transferències monetàries (com a Finlàndia o als Països Baixos), el projecte B-MINCOME consisteix a testar l'eficàcia i l'eficiència de combinar una prestació econòmica (suport municipal d'inclusió) amb polítiques actives d'inclusió sociolaboral a l'àrea de l'Eix Besòs. Per portar a terme l'estudi s'han seleccionat 1.000 llars distribuïdes en diferents grups de tractament, i 1.000 llars com a grup control. El projecte, iniciat a finals del 2017, està previst que duri dos anys i, un cop acabat, es contrastaran els resultats dels diversos grups de tractament amb els del grup control. Les conclusions han d'aportar informació sobre quines són les polítiques més efectives per aconseguir que la població en situació de vulnerabilitat i d'exclusió econòmica millori la seva situació (econòmica, educativa, emocional, anímica, de salut, etcètera) i arribi a cobrir les seves necessitats bàsiques, guanyant en autonomia i reduint la dependència d'altres ajudes.

1. Oportunitats i limitacions a l'àmbit municipal: desigualtat econòmica i governança política

La capacitat redistributiva del sistema de benestar espanyol ha estat sempre limitada i la crisi del 2008 no ha

fet sinó reduir-la encara més. Mentre el 2013 el conjunt de polítiques fiscals i transferències aconseguia reduir la desigualtat 3,16 punts del coeficient de Gini, dos anys més tard tan sols ho feia 2,52 punts. Aquesta tendència es deu sobretot a dues deficiències de caràcter estructural. La primera, un disseny impositiu al qual cada vegada li costa més reduir la desigualtat primària generada en el mercat. La segona, encara que l'efecte redistributiu del conjunt de transferències aconseguixi reduir la desigualtat prop d'un 27%, gairebé el 80% del seu efecte agregat es deu a les prestacions de jubilació i d'atur (Fedea, 2018: 4). Es constata, per tant, que el sistema de transferències està excessivament concentrat en les prestacions de caràcter contributiu que, en conjunt, limiten i fan insuficient la resta de prestacions no contributives, assistencials i d'últim recurs. D'acord amb diverses investigacions (Buendía i Molero Simarro, 2018; Fernández-Albertos i Manzano, 2012), aquest biaix a favor de la contributivitat seria el resultat del caràcter excessivament dual del sistema de protecció social i del mercat de treball que tendirien a recompensar certs col·lectius (*insiders*) en detriment d'altres (*outsiders*)¹.

Aquestes deficiències estructurals es deuen també al mateix disseny de governança multinivell espanyol, que reforça la fragmentació de la cartera de prestacions socials i genera un disseny molt complex i poc integrat (Arriba, 2014), caracteritzat per la falta de coordinació, solidaritat i subsidiarietat entre el Govern central, les comunitats autònomes i els ajuntaments (Ayala, 2018). D'aquesta manera, mentre el primer assumeix en exclusiva les prestacions contributives (atur i jubilació que, com s'ha esmentat, tenen més capacitat redistributiva) i bona part de les no contributives, els governs autonòmics i locals

han de finançar la resta de prestacions no contributives i el conjunt de les assistencials, les ajudes d'urgència i les d'últim recurs, que són molt més limitades tant pel que fa a la seva quantia com per la seva capacitat redistributiva².

Les prestacions públiques tradicionals de caràcter contributiu dissenyades en un context d'expansió del mercat laboral i de consolidació de l'estat del benestar cada vegada tenen menys capacitat per respondre a les actuals formes de pobresa i precarització. És per això que "els ens locals i en concret els seus serveis socials bàsics es

---

1. Respecte dels outsiders, anomenats també el "nou precariat" (Standing, 2011) o el "precariat polític" (Fernández-Albertos, 2018), Eurostat mostra que, mentre la mitjana de cobertura de prestacions públiques que reben els col·lectius desocupats i no ocupables de la UE-28 és del 61%, a l'Estat espanyol amb prou feines s'arriba al 50%. Si bé és cert que les prestacions contributives que gestiona l'Estat central mostren una gran capacitat redistributiva, també és cert que aquestes amb prou feines arriben a les llars amb menys ingressos que, per norma general, són les que més pateixen l'exclusió laboral i les que, consegüentment, més necessiten aquestes transferències. Per la banda dels insiders, d'acord amb l'OCDE, mentre que les llars del quintil inferior de la renda espanyola tan sols reben el 10% de les prestacions, el quintil superior n'acapara més del 30%.

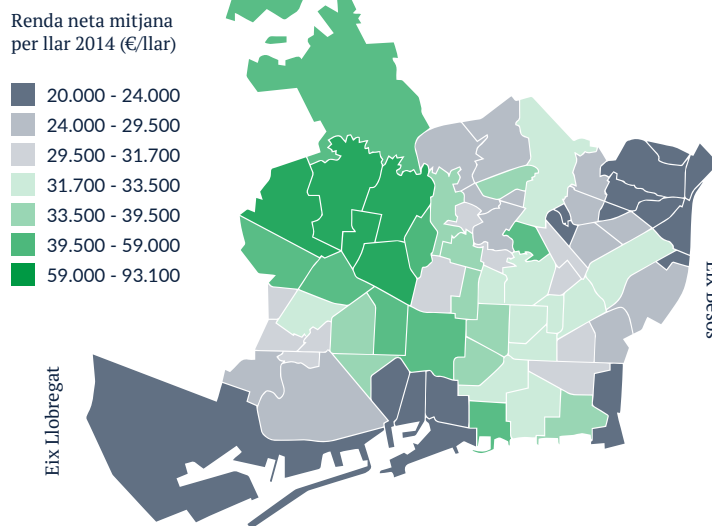
2. Aquesta manca de delimitació competencial ha comportat "l'assumpció competencial autonòmica [que] ha portat a envair o complementar [l'atenció a] les necessitats no cobertes pel sistema de Seguretat Social [...] En sentit contrari, l'esfera competencial autonòmica també ha estat objecte d'invasió per part de la legislació de la Seguretat Social, particularment en el cas de les prestacions no contributives o la renda activa d'inserció." (Ayala, 2018: 228). Les atribucions competencials a mans del Govern central es recullen en la Llei 39/2006, de 14 de desembre de 2006. Les de la Generalitat de Catalunya es troben a l'article 84.2.m de l'Estatut d'autonomia de Catalunya del 2016, que dicta que els governs locals disposen de competències pròpies en "la regulació i la prestació dels serveis d'atenció a les persones, dels serveis socials públics d'assistència primària i foment de les polítiques d'acolliment dels immigrants", així com en la Llei 27/2013, de 27 de desembre, de racionalització i sostenibilitat de l'Administració local, i en la Llei 12/2007, on els articles 28 i 29 estableixen el repartiment de competències del Govern de Catalunya en matèria de serveis socials.

converteixen en la principal porta d'accés i l'últim nivell de protecció social de la ciutadania, recuperant així el seu caràcter més assistencialista” (Porcel i Navarro-Varas, 2016: 1). En aquest escenari, la creixent desprotecció en que es troben els col·lectius més vulnerables força l'aparició de múltiples ajudes i prestacions d'urgència creades *ad hoc* pels governs municipals a fi de pal·liar les “noves formes de pobresa” urbana (Gutiérrez, 2014) i els “nous riscos socials” (Rodríguez Cabrero, 2014)³.

En el cas de la ciutat de Barcelona, la desigualtat mostra dos components essencials. D'una banda, la persistència d'una gran bossa de pobresa estructural que no ha estat erradicada ni tan sols en períodes de creixement econòmic i que es concentra en els col·lectius més vulnerables (persones immigrants, amb baix nivell formatiu, dones grans, llars monoparentals, etcètera). De l'altra, una creixent dinàmica de segregació i polarització econòmica i residencial en determinades àrees urbanes i metropolitanes. La progressiva ocupació dels barris centrals de la ciutat per part de nova població amb rendes mitjanes i altes alimenta la centrifugació de la població més vulnerable i la concentra a les perifèries de la ciutat i les conurbacions metropolitanes (Porcel, 2016), en particular a la zona de l'Eix Llobregat i de l'Eix Besòs. Tal com mostra la figura 1, mentre la renda mitjana disponible als 73 barris de la ciutat el 2014 estava al voltant dels 35.000 € anuals, gairebé cap dels barris d'aquests dos eixos superava els 24.000.

Tradicionalment, els governs estatals han recorregut a les polítiques d'ocupació per reduir la desigualtat primària. No obstant, aquestes polítiques i les diferents rendes mínimes es mostren insuficients per mitigar la creixent

Figura 1. Distribució de la renda mitjana disponible per llar a Barcelona, 2014

Font: Ajuntament de Barcelona. Àrea de Drets Socials. Departament de Recerca i Coneixement

desigualtat econòmica i les noves formes de pobresa (com, per exemple, els treballadors pobres o *working poors*) tant a escala internacional (Dwyer, 2016; Titmuss, 1958) com espanyola (Ayala, 2000; Ayala, 2018; Fernández, 2013; De la Rica i Gorjón, 2017). D'aquesta manera, si els mecanismes a l'abast del Govern central ja són insuficients, amb més limitacions es troben encara els governs municipals, com el de Barcelona. La creació d'ocupació hauria de ser la prioritat del consistori municipal doncs, però aquest no disposa de la capacitat econòmica per crear els prop dels

3. En total, la cartera d'ajudes i prestacions socials a les quals potencialment tindria dret a accedir un habitant de Barcelona suma un total de 169 prestacions entre les que ofereix el Govern central, la Generalitat i l'Ajuntament de Barcelona.

100.000 llocs de treball necessaris per eliminar l'atur a la ciutat. Per aquest motiu, cada cop prenen més importància les polítiques alternatives o complementàries a aquelles orientades exclusivament a fomentar l'accés al treball assalariat com a mecanisme de reducció de la desigualtat.

Hi ha evidències empíriques que mostren que, perquè les persones puguin buscar una feina digna o formar-se adequadament, necessiten disposar d'una certa seguretat econòmica que els permeti no veure's forçades a acceptar qualsevol feina que se'ls ofereixi, sobretot si és en condicions precàries o en l'economia submergida⁴. En aquest sentit, la renda bàsica podria proporcionar aquesta estabilitat, i permetre als perceptors dissenyar els seus propis plans de vida en millors condicions i amb més llibertat (Casassas, 2018; Laín, 2015; Raventós, 2007). No obstant això, i més enllà de l'acord polític necessari, l'Ajuntament de Barcelona no disposa ni de la capacitat per finançar-la ni de les competències polítiques per desplegar-la, ja que només està facultat a oferir prestacions d'urgència social o assistencials de caràcter complementari i subsidiari a la resta de polítiques de renda estatals o autonòmiques (Bergantiños *et al.*, 2017)⁵.

Ateses aquestes restriccions econòmiques i legals, l'Ajuntament de Barcelona està provant noves estratègies per reduir la pobresa i la desigualtat a través de polítiques de rendes, entre les quals destaca el projecte pilot B-MINCOME dins el programa europeu *Urban Innovative Actions* (UIA). Aquest projecte pretén avaluar l'eficàcia (en relació amb l'impacte esperat) i l'eficiència (en relació amb el seu cost) de combinar una renda mínima amb polítiques actives d'inserció sociolaboral en una zona desfavorida de

Barcelona: l'Eix Besòs⁶. El projecte està liderat per l'Àrea de Drets Socials en el marc d'un consorci format per The Young Foundation, Novact (Institut Internacional per l'Acció Noviolenta), Ivàlua (Institut Català d'Avaluació de Polítiques Públiques), l'IGOP-UAB (Institut de Govern i Polítiques Públiques) i el grup DAMA de la Universitat Politècnica de Catalunya. El pressupost global és de prop de 17 milions d'euros, 5 dels quals els aporta el programa UIA i 12 el mateix Ajuntament. El projecte té una durada de 24 mesos (d'octubre del 2017 a setembre del 2019) i hi participen més de 1.000 llars vulnerables residents a l'Eix Besòs⁷.

---

4. Trobar-se sota problemes econòmics o financers greus té el mateix efecte sobre la capacitat cognitiva que passar una nit sense dormir, cosa que equivaldria a una reducció de 13 punts en l'índex de coeficient intel·lectual (Mani *et al.*, 2013).

5. D'acord amb la Llei 13/2006, de 27 de juliol, de prestacions socials de caràcter econòmic de la Generalitat de Catalunya (DOG 4691), les prestacions econòmiques d'urgència social són el mecanisme per respondre a les necessitats de subsistència "puntuals, urgents i bàsiques" (article 5), i que "les estableixen els ens locals, d'acord amb les competències que els corresponen en matèria d'atenció social primària" (article 6).

6. Els importants dèficits i les profundes problemàtiques d'índole econòmica, ambiental, social, demogràfica i climàtica associades a aquest territori l'han convertit en una àrea prioritària d'intervenció per l'Ajuntament de Barcelona. En els darrers anys, s'hi estan desenvolupant diferents estratègies i projectes, més enllà del mateix B-MINCOME, com ara: l'Estratègia de Desenvolupament Urbà Sostenible i Integrat 2016-2020 a l'Eix Besòs (EDUSI), que disposa de finançament del Fons de Desenvolupament Regional Europeu (FEDER); el Pla dels barris de Barcelona 2016-2020, que té una dotació pressupostària extraordinària per intervenir en 16 barris de la ciutat (inclosos els 10 de l'Eix Besòs), i la xarxa URBinclusion (finançada pel programa URBACT) de 9 ciutats europees i liderada per l'Ajuntament de Barcelona, que genera coneixement sobre accions de cocreació per reduir la pobresa i afavorir la inclusió social en àrees urbanes desfavorides com les de l'Eix Besòs.

7. La informació detallada del projecte es pot consultar tant al web de l'Ajuntament de Barcelona (<http://ajuntament.barcelona.cat/bmincome/es/>) com en el del programa UIA (<https://www.uia-initiative.eu/en/uia-cities/barcelona>).

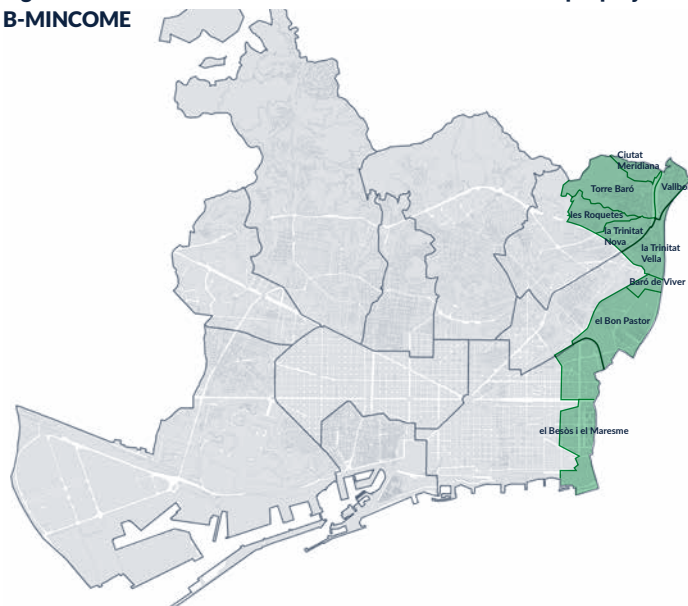
L'objectiu d'aquest article és presentar de manera detallada aquest projecte. L'apartat següent explica les característiques de les llars participants i en destaca les similituds i diferències respecte de les llars del conjunt de la ciutat. El tercer apartat se centra en el disseny integral i innovador del projecte al llarg de dues seccions: la primera, que defineix la política passiva —el suport municipal d'inclusió—, i la segona, que analitza les particularitats de les polítiques actives d'inclusió sociolaboral. El quart apartat reflexiona sobre les modalitats en què es combinen aquestes polítiques actives i passives, mentre que el cinquè se centra en l'estratègia d'avaluació d'aquestes polítiques i del conjunt del projecte. L'article acaba posant en relleu els reptes a què ha de fer front la posada en marxa del projecte.

2. La caracterització de les llars participants

El projecte B-MINCOME s'orienta a població en situació de vulnerabilitat econòmica. Per poder delimitar el pilot, s'ha identificat un territori concret de Barcelona amb una alta concentració de llars amb aquest perfil. La zona seleccionada és un conjunt limítrof de deu barris dels districtes de Nou Barris, Sant Andreu i Sant Martí, la població dels quals té característiques socioeconòmiques i demogràfiques similars. Els barris seleccionats formen el que es coneix com a Eix Besòs, que engloba els barris de Ciutat Meridiana, Vallbona, Torre Baró, les Roquetes i la Trinitat Nova, la Trinitat Vella, Baró de Viver i el Bon Pastor, la Verneda i la Pau i el Besòs i el Maresme.

Segons les dades de l'Ajuntament de Barcelona, el gener del 2017 la població d'aquests deu barris sumen el 7,05% del total de la ciutat. Aquesta població té algunes característiques diferenciades respecte a la del conjunt de

Figura 2. Situació dels 10 barris de l'Eix Besòs seleccionats pel projecte B-MINCOME

Font: Ajuntament de Barcelona. Àrea de Drets Socials Departament de Recerca i Coneixement

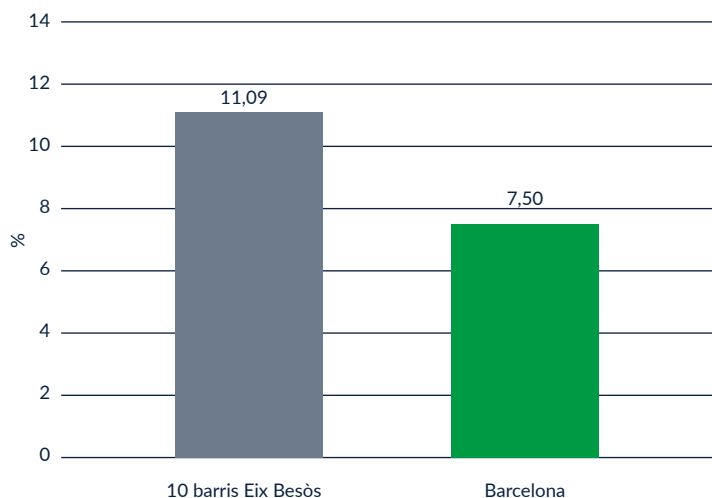
la ciutat. Si tenim en compte la seva nacionalitat, no hi ha diferència significativa entre els barris seleccionats i el global de la ciutat, tot i que sí que s'observa una proporció més alta de població sense nacionalitat espanyola: el 19,3% als deu barris seleccionats i el 17,6% en el conjunt de la ciutat. També s'observa una concentració més gran de població en situació de discapacitat: un 10,6% respecte al 8,2% de la població de Barcelona. Pel que fa a l'índex de renda familiar disponible (RFD) per capita⁸ dels deu

8. L'índex RFD, elaborat per l'Ajuntament de Barcelona, mostra la distribució de la renda segons els barris de Barcelona. Les dades referenciades corresponen a l'any 2016. El número de l'índex és relatiu al nombre base de Barcelona que és igual a 100.

barris seleccionats, tots tenen un nivell baix o molt baix de renda (nou dels deu barris estan per sota dels 63 punts, sent 100 punts la base de referència de la ciutat). Aquesta dada es correlaciona amb la taxa d'atur registrat sobre la població de 16-64 anys: en els barris de l'Eix Besòs hi ha més de 3 punts percentuals d'atur de mitjana que al global de Barcelona. Aquestes dades confirmen la conveniència de seleccionar aquests barris per dur-hi a terme el projecte B-MINCOME, ja que s'hi registra una alta concentració de llars en situació de més vulnerabilitat econòmica i desocupació.

Un cop seleccionats els barris, es va definir i identificar un univers de 4.858 llars candidates a sol·licitar participar en el projecte. D'aquest univers, van sol·licitar participar-

Gràfic 1. Percentatge de persones de 16 a 64 anys a l'atur segons barris de l'Eix Besòs i Barcelona, 2017

Font: Ajuntament de Barcelona. Departament d'Estadística (dades de gener del 2017)

hi 2.524 llars (el 52%). D'entre aquestes, es va fer un sorteig aleatori que va permetre seleccionar les 1.000 llars participants del pilot (grup de tractament) i les 1.000 del grup control. L'univers inicial es va seleccionar d'entre el conjunt de les persones usuàries de serveis socials, perceptores d'ajuts municipals o participants en el programa Làbora. Segons les dades proporcionades pel Sistema d'Informació d'Acció Social (SIAS) i mitjançant el procés d'interoperabilitat, es van comprovar quines complien els requisits per participar a B-MINCOME que es detallen a continuació:

1. **Padró-residència:** Tots els membres de la llar han d'estar empadronats de manera contínua a Barcelona des del 30 de juny de 2015 i han de residir en un dels barris de l'Eix Besòs. Cal, a més, assumir el compromís de residir-hi efectivament i sense interrupcions des de l'1 d'octubre de 2017 fins al 30 de setembre de 2019, quan acaba el projecte.

2. **Usuaris de serveis socials:** La persona sol·licitant, que és la titular de l'ajut, ha de ser usuària amb expedient obert als centres de serveis socials (CSS) en el moment de la convocatòria; o haver demanat i complert els requisits per rebre els ajuts per a infants i adolescents de 0 a 16 anys en la convocatòria del 2017; o ser participant del programa Làbora en el moment de la convocatòria o haver-ho estat en els darrers 12 mesos anteriors a la convocatòria; o ser usuari o usuària del Servei d'Inserció Social (SIS).

3. **Edat:** Almenys un membre de la llar ha de tenir entre 25 i 60 anys el 31 de juliol de 2017. Si la persona

sol·licitant no té entre 25 i 60 anys, la persona titular serà la de més edat entre les inscrites als serveis socials (o els serveis establerts en el punt anterior).

4. Convivència: Hi ha d'haver convivència efectiva de tots els membres de la llar durant el projecte. Les modificacions demogràfiques o legals per defuncions, separacions, divorcis, adopcions o emancipacions, etcètera, modificaran la quantitat de l'ajut.

5. Acceptació: Cal signar el document d'acceptació voluntària de les condicions de prestació de l'ajut en la modalitat adjudicada, tant la prestació econòmica com les polítiques actives en el cas que siguin assignades; acceptar el cobrament eventual del 25% de l'ajut en moneda ciutadana, i participar en les activitats i les obligacions del programa per fer un seguiment del seu impacte.

6. Compromís: Cal signar un document de compromís que permet a l'Ajuntament obtenir informació socioeconòmica tant de les llars del grup de tractament com les del grup control, per avaluar els efectes del projecte. El seguiment implica participar en els diferents processos d'obtenció d'informació establerts en l'avaluació i acceptar un seguiment indirecte i no invasiu a través de les bases de dades de les administracions públiques sota la legislació vigent.

7. Ingressos i patrimoni: Queden excloses les llars en les quals el conjunt dels seus membres disposin d'un patrimoni superior a quatre anys del valor de l'ajut estimat. Hi computa el patrimoni immobiliari

(valor cadastral), financer (comptes, dipòsits o actius financers) o béns sumptuaris (vehicles de valor superior a 20.000 €, joies, obres d'art, antiguitats, etcètera) descomptant-ne els deutes i sense tenir en compte l'habitatge principal i una plaça d'aparcament. Si durant el projecte els membres de la llar generen ingressos addicionals procedents d'activitats econòmiques no subjectes a contracte laboral, hauran de signar el compromís per informar-ne.

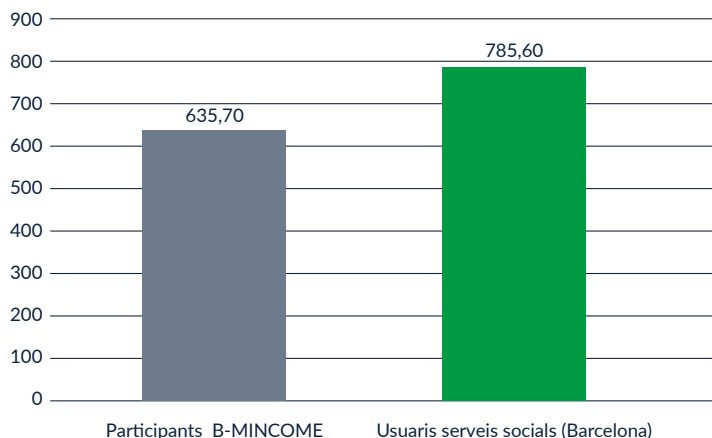
Aquests requisits defineixen el perfil de les possibles llars beneficiàries, que deixa com a població diana les llars amb un nivell elevat de vulnerabilitat econòmica i amb algun membre amb disponibilitat de participar en polítiques actives. No obstant això, aquests requisits han suposat una barrera per a algunes llars que van sol·licitar participar-hi (el 51% de les sol·licituds van quedar-ne excloses, la majoria a causa del fet que superaven el llindar de renda establert).

El fet que la persona sol·licitant hagi de ser usuària dels serveis socials permet comparar les seves característiques amb les dades provinents de l'Enquesta de condicions de vida a usuaris de serveis socials (ECVUSS) elaborada el 2015. Així, es pot analitzar si els perfils dels participants són homogenis als dels usuaris de serveis socials o si tendeixen a ser més o menys vulnerables. Les dades mostren que entre els participants del projecte hi ha una sobrerrepresentació dels perfils de vulnerabilitat major o de vulnerabilitat severa. Segons les dades de l'ECVUSS, entre la població més vulnerable de Barcelona, el 17,1% té l'habitatge en propietat i sense cap pagament pendent, mentre que el 5,3% el tenen en cessió gratuïta. Per contra, entre les llars participants del

projecte, aquestes xifres són substancialment menors, prop del 7,9% i del 4,7%, respectivament.

D'altra banda, la mitjana de membres de les llars del projecte és de 4 persones, mentre que a l'ECVUSS és de 2,6. Dit d'una altra manera, a l'ECVUSS un 26,8% de les llars estan compostes per 4 o més membres, mentre que a les llars del projecte en són un 63%. Segons l'ECVUSS, la mitjana d'ingressos de la població usuària de serveis socials és de 785,6€ mensuals, mentre que la mitjana d'ingressos mensuals a les llars del B-MINCOME és de 635,7. Així mateix, les llars que es declaren sense ingressos a l'ECVUSS són l'1,9%, i les que ingressen més de 1.000€ mensuals són el 26%. Les llars del B-MINCOME, per contra, mostren una major vulnerabilitat econòmica, ja que el 6,4% d'elles es declaren sense ingressos, i només el 23,8% disposen de més de 1.000€ mensuals.

Gràfic 2. Mitjana d'ingressos mensuals de les persones usuàries de serveis socials a Barcelona i dels participants en el projecte B-MINCOME, 2015

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de condicions de vida a usuaris de serveis socials (ECVUSS 2015) i dades dels participants del projecte B-MINCOME

En síntesi, les dades mostren que en el projecte B-MINCOME està sobrerrepresentada la població més vulnerable de la ciutat, tenint en compte que les llars participants tenen un nombre més elevat de membres, tenen uns ingressos més baixos i les despeses de la llar suposen un cost més elevat.

3. Un disseny integral innovador: la combinació de la política activa i la política passiva

El disseny del B-MINCOME és ambiciós i complex. A diferència de projectes de renda com els de Finlàndia o Utrecht (els Països Baixos), el pilot de Barcelona inclou en el seu disseny tant una política *passiva* (una transferència monetària) com diferents polítiques *actives* (inclusió sociolaboral). Tot plegat representa un esquema innovador que intenta anar més enllà dels enfocaments parcials —no integrals— de política pública que pretenen combatre situacions de pobresa, que es distribueixen territorialment de manera desigual. Davant d'aquest fet emergeix, almenys, un dilema: cap on cal orientar la intervenció pública per revertir aquesta situació? Sobre l'individu —i la seva llar—, o bé sobre el seus territoris de residència; uns barris que tenen unes condicions físiques i socials igualment deteriorades?

Polítiques ben intencionades en el seu origen poden donar com a resultat efectes o externalitats no desitjades que les allunyen dels objectius pels quals havien estat dissenyades. Hi ha hagut polítiques focalitzades a millorar els equipaments, serveis i espais públics d'un determinat barri que han donat lloc a una revaloració d'aquest barri, a un increment dels preus de l'habitatge i a l'expulsió de les persones residents per l'arribada d'altres amb nivells de

renda més alts. D'altra banda, també hi ha hagut polítiques focalitzades a millorar les condicions de les persones en situació de vulnerabilitat —en forma d'increment del seu capital humà i nivell de renda— que han propiciat que aquestes persones milloressin la seva situació i decidissin traslladar-se a altres zones urbanes amb uns nivells de benestar més grans. Així, en el barri d'origen hi resta la població més vulnerable i s'enquista la segregació i polarització territorial i econòmica.

El projecte B-MINCOME pretén reduir la pobresa i les desigualtats evitant precisament aquest tipus de conseqüències negatives. Per aquesta raó, el disseny del projecte conté una visió més integral: combinar una política passiva (en forma de prestació econòmica) i quatre polítiques actives. D'aquesta manera, en el seu conjunt, el projecte duu a terme tant una inversió directa sobre les persones (des d'un enfocament individual) com en les seves comunitats i territoris, beneficiaris últims de les activitats associades a les polítiques actives.

3.1. Cap a una nova política de rendes: el suport municipal d'inclusió

El primer pilar sobre el qual es construeix l'arquitectura del projecte és una prestació monetària en forma de suport municipal d'inclusió (SMI). L'SMI és un ajut econòmic d'urgència social per al conjunt de la llar, complementari i subsidiari a les altres prestacions i ingressos (per exemple, la renda garantida de ciutadania, la renda activa d'inserció, la prestació d'atur, les pensions o els ingressos laborals), no té caràcter de dret subjectiu, és temporal (pel període de dos anys de durada del projecte) i s'orienta a la cobertura de necessitats bàsiques (alimentació, vestit, educació,

habitatge, transport, etcètera). El principi distributiu que regeix l'SMI, doncs, no és l'"igualitarisme" sinó el "suficientarisme", és a dir, la voluntat de garantir un nivell de vida digna o suficient a totes les persones que en siguin perceptores.

La quantia monetària de l'SMI es calcula en funció de dues variables: la suma dels ingressos computables de tots els membres de la llar en qüestió i el nombre de persones que la integren. Així, aquest import està subjecte als canvis que puguin experimentar les llars tant pel que fa al volum d'ingressos com a la seva composició. La quantia final de l'ajut és resultat de la diferència entre, d'una banda, el "lindar bàsic" establert pel projecte (considerat com el cost monetari per cobrir les necessitats bàsiques i d'habitatge d'una llar) i, de l'altra, els ingressos nets de tots els membres de la llar (ingressos comprovables en l'IRPF, rendiments de tributació no inclosos a l'Agència Estatal d'Administració Tributària (AEAT), prestacions exemptes de tributació, i altres ajuts públics).

Per establir aquest "lindar bàsic" es va haver d'estimar el cost monetari mensual per cobrir les necessitats bàsiques d'una llar a Barcelona. Aquest càlcul es va dissenyar tenint en compte estudis de referència (Daleph, 2017; KSNET, 2016; Penne *et al.*, 2016) i dades de registres administratius de l'Ajuntament, i s'hi van afegir les variacions pertinents considerant la tipologia de polítiques que impulsa el B-MINCOME, la disponibilitat pressupostària i la realitat socioeconòmica dels barris participants. Així, el "lindar bàsic" resultant (taula 1) té dos components: la quantia de "necessitats bàsiques" per a una llar d'aquests barris i la quantia de les "necessitats d'habitatge" (considerades

Taula 1. Llindar bàsic de referència del projecte B-MINCOME

Necessitats bàsiques (sense l'habitatge) inclosos els subministraments bàsics (energia i aigua)	402,6 € mensuals per la primera persona adulta
	148 € mensuals per cada membre addicional
Necessitats d'habitatge (valor mínim entre la despesa real mensual i l'indicador objectiu de despesa en habitatge segons el nombre de membres de la unitat de convivència)	260 € mensuals per la primera persona adulta
	110 € mensuals pel segon membre
	40 € mensuals per cada membre addicional

prou singulars perquè es tinguin en compte de manera diferenciada). Així mateix, s'ha establert una escala d'equivalències amb la finalitat d'ajustar les quanties en funció de la composició de la llar.

D'acord amb la taula 1, per a cada llar es calcula, en funció del nombre de membres, el seu "llindar bàsic" de referència. L'SMI resultant de la llar, tenint en compte els ingressos i la despesa real mensual de l'habitatge principal (lloguer, hipoteca, IBI i despeses de comunitat), esdevé la quantitat necessària per arribar al llindar establert pel projecte. Cal considerar que, per efectuar el càlcul de les necessitats d'habitatge, es pren com a referència el valor mínim entre aquesta despesa real i la quantitat resultant a partir del que s'indica a la taula. Per exemple: segons la taula, una llar de tres membres té unes necessitats d'habitatge de 410 € (260 + 110 + 40). Si té unes despeses d'habitatge de 600 € mensuals, es consideraria la xifra anterior de 410 € per calcular el llindar bàsic. Si les despeses fossin de 400 €, s'agafaria aquesta última xifra.

La quantitat màxima d'SMI que pot rebre una llar és de 1.676 €, corresponent al doble del llindar de risc de pobresa a Catalunya del 2016. L'import de l'ajut està subjecte a revisió periòdica —tant pel que fa als canvis en la composició de la llar com pel que fa als seus ingressos—

a fi d'ajustar-se en tot moment a la realitat de la llar. El pagament es fa a través d'una targeta de prepagament específica del projecte. Així mateix, les persones titulars de l'ajut disposen d'una aplicació mòbil per fotografiar els tiquets de les despeses efectuades i guardar-ne còpia digital (procediment necessari per justificar un ajut d'emergència com és l'SMI).

Amb la voluntat de multiplicar l'impacte local de l'ajut, a partir del setembre del 2018 un 25% de l'SMI de cada llar es paga en recurs econòmic ciutadà (REC), la nova moneda ciutadana de Barcelona. L'objectiu és garantir que aquesta part de l'SMI es destini a la compra de béns i serveis oferts per establiments de proximitat ubicats en els barris de l'Eix Besòs i que accepten pagaments en aquesta moneda. Els sistemes d'intercanvi basats en monedes socials, com el que s'està implementant mitjançant el REC, es presenten com una alternativa al sistema econòmic i monetari globalitzat dominant, pretenen afavorir el petit comerç, construir vincles relacionals, augmentar la percepció de seguretat i de confiança, i que es generi i es reproduueixi riquesa local (Lietaer, Rogers i Kennedy, 2015)⁹.

9. Per a més informació sobre l'impuls del REC un projecte que va més enllà del mateix B-MINCOME, vegeu el web: <https://rec.barcelona/>.

3.2. Cap a polítiques actives inclusives: la lògica de la coproducció

Com ja s'ha esmentat, el segon gran pilar del projecte són les quatre polítiques actives d'inclusió sociolaboral que pretenen generar un impacte positiu en l'entorn social i físic dels barris de l'Eix Besòs. Com es veurà més endavant, no totes les persones vinculades al B-MINCOME participen en aquestes polítiques i, fins i tot, les que hi participen no ho fan de la mateixa manera. La modalitat de participació que suposa la percepció de l'SMI juntament amb l'adhesió a una de les polítiques actives comporta anar un pas més enllà dels models de prestació d'ajuts econòmics habituals, ja que el que es proveeix és un conjunt de recursos monetaris i no monetaris orientats a millorar les condicions de vida.

1) La primera política consisteix en un programa mixt de formació professionalitzadora i d'ocupació destinat a 150 persones d'entre 25 i 60 anys en situació d'atur en el moment d'inici. El Consorci d'Educació de Barcelona ofereix cursos de formació vinculats a la posterior experiència laboral d'un any de durada a través d'un pla d'ocupació municipal de Barcelona Activa, per treballar en projectes d'interès col·lectiu repartits en sis eixos temàtics: 1) arranjamant i manteniment d'espai públic; 2) medi ambient i sostenibilitat en reciclatge i eficiència energètica; 3) promoció de l'economia local en activitat productiva i de comerç; 4) dinamització d'activitats esportives i culturals i activitats de cohesió social i prevenció de conflictes a favor de la convivència; 5) provisió sostenible d'aliments i conscienciació de bons hàbits; i 6) serveis comunitaris de cura per prevenir l'aïllament i l'exclusió de persones grans, amb discapacitat i amb malaltia o trastorn mental

Tant eixos com projectes són resultat d'un procés de treball de més d'un any en que van participar totes les parts implicades. Una primera sessió informativa amb entitats socials del territori va permetre identificar idees estratègiques. Amb aquesta base, personal tècnic de l'Àrea de Drets Socials, dels districtes de l'Eix Besòs, de la Direcció Operativa de Projectes Integrals de Barcelona Activa i del Consorci d'Educació van contrastar les necessitats reals d'intervenció i van assenyalar les tipologies de projectes més idònies. Fruit de les reunions mantingudes entre aquests actors, es van definir els sis eixos temàtics anteriors i els seus àmbits de treball corresponents. A cada àmbit se li va atribuir un nombre de projectes, i a cada projecte un nombre de participants i un districte d'implementació. Així, es van perfilar 22 projectes ocupacionals amb entre 5 i 14 participants assignats a cadascun. Posteriorment, es van elaborar les bases d'un concurs per lots a fi d'adjudicar, per a cada un dels 22 projectes, un servei especialitzat d'acompanyament (tant socioeducatiu com tecnicoprofessional) que garantís a les persones participants la realització efectiva d'una experiència laboral que n'augmentés la inclusió sociolaboral. En sessions de treball a quatre bandes entre les entitats socials finalment adjudicatàries, tècnics de districte, de Drets Socials i de Barcelona Activa, es va codissenyar l'activitat concreta per desenvolupar en cada projecte, els plans de treball, les ubicacions, les eines de treball i els materials necessaris. La implantació de cada projecte és, al seu torn, compartida entre les parts, amb un lideratge singular del Districte.

2) La segona política activa té per objectiu el foment de l'emprenedoria social en projectes de l'economia social, solidària i cooperativa (ESSC). El conjunt d'entitats que

formen l'ESSC poden oferir un marc socioeconòmic propi (vinculat a l'arrelament territorial i comunitari, al compromís ecosocial, a la cobertura de necessitats veïnals i a esquemes de treball digne i de participació democràtica interna) perquè 100 persones participants en el B-MINCOME puguin trobar eines per emprendre projectes propis, de naturalesa socioempresarial o sociocomunitària, per sortir de les situacions de pobresa i d'exclusió social. Amb aquest objectiu, el programa es concreta en l'adquisició de coneixements teòrics i pràctics, així com en serveis d'acompanyament per articular projectes que es puguin convertir en una via d'autoocupació, que tinguin continuïtat en el temps i aconseguixin generar ingressos per a les persones que l'integren. D'altra banda, per a les persones que no mostren un interès o habilitats manifestes, s'ofereixen dos itineraris alternatius. El primer, l'itinerari d'estades, consisteix a dur a terme una col·laboració (sense caràcter contractual, però sí formatiu) amb entitats de l'ESSC que ja operen a l'Eix Besòs. Aquesta col·laboració ha de permetre adquirir coneixements sobre el funcionament d'aquestes mateixes entitats i, per extensió, del conjunt de la realitat de l'ESSC, i ha de poder afavorir a mitjà i llarg termini un vinculació més intensa dels participants amb aquests sectors econòmics. El segon itinerari consisteix en la formació de grups d'acció socioeconòmica que tindran l'objectiu de dinamitzar el vessant econòmic de projectes que avui ja duen a terme entitats socials o veïnals del territori. Actualment, d'entre les 100 persones participants en aquesta política, ja hi ha 6 projectes d'emprenedoria en marxa que agrupen la majoria de participants. Pel que fa als itineraris alternatius, hi ha 16 participants en l'itinerari d'estades, i prop de 15 vinculats als grups d'acció socioeconòmica. D'acord amb

aquesta voluntat, aquesta segona política s'ha dissenyat i es desplega amb la Direcció Operativa d'Innovació Socioeconòmica de Barcelona Activa i quatre cooperatives de formació, dinamització i acompanyament de projectes d'ESSC que operen a la ciutat.

3) La tercera política consisteix en un programa de subvencions per a reformes de l'habitatge. Es concep com una ajuda a 24 llars propietàries del seu habitatge a fi que puguin llogar, per períodes llargs i a un preu regulat, una o diverses habitacions de què disposin. Aquesta política permetria a les llars participants obtenir un rendiment econòmic addicional que en milloraria la renda mensual disponible. A aquestes llars se'ls ofereix un ajut de fins a 3.600 € per fer els arranjaments necessaris de les habitacions per llogar o d'aquells espais comuns de l'habitatge com la cuina o el bany. El disseny d'aquesta política ha estat elaborat per l'Àrea de Drets Socials en col·laboració amb l'Institut Municipal de l'Habitatge i Rehabilitació de Barcelona. El personal tècnic de l'Institut, amb la col·laboració de l'equip de treballadores socials assignades a B-MINCOME, s'encarrega de buscar i seleccionar les persones potencialment llogateres d'aquests habitatges, per a la qual cosa miren de trobar perfils que s'adeqüin als de les persones propietàries. De la mateixa manera, aquest equip també desenvolupa tasques de seguiment i avaluació de la convivència i s'encarrega d'elaborar l'informe tècnic que acredita l'estat de l'habitatge i els arranjaments que cal fer-hi per adequar-lo. Malauradament, diversos obstacles de tipus administratiu i burocràtic han impedit la posada en marxa de la política tal com estava planificada, que es preveu poder iniciar a principis del 2019.

4) La quarta política activa es concreta en un programa de participació comunitària que consisteix a vincular de manera no retribuïda 276 llars participants en diferents activitats i projectes socials, veïnals i comunitaris, i l'ha dissenyada i executada la Direcció d'Acció Comunitària de l'Àrea de Drets de Ciutadania, Participació i Transparència. Els objectius d'aquesta política són fomentar les relacions socials de proximitat i l'arrelament territorial; detectar i compartir necessitats i aspiracions (tant individuals com col·lectives, tant materials com simbòliques) i aconseguir vehicular-les a través de projectes d'interès comú basats a fomentar l'autogestió, l'autonomia, la responsabilitat compartida, l'augment de les capacitats i les habilitats per fer possible aquestes experiències associatives amb identitat pròpia i el reforç de la connectivitat amb equipaments, serveis i entitats dels barris (associacions de veïns i veïnes, casals de barri i centres cívics, AFA d'escoles, etcètera). El desplegament d'aquesta política es divideix en cinc fases: 1) acollida de les persones participants; 2) formació de cinc grups d'afinitat d'acord amb la distribució territorial de les persones participants; 3) promoció de lideratges i de projectes col·lectius; 4) desenvolupament i consolidació de projectes, i 5) avaluació de les tasques dutes a terme i planificació d'accions futures. El disseny d'aquesta política té com a propòsit situar, a mitjà termini, les persones participants en una posició més favorable per millorar la seva situació socioeconòmica (individual i del conjunt de la seva llar) i augmentar la seva qualitat de vida. Aquesta política té una clara voluntat d'incrementar, directament i indirectament, la seva ocupabilitat, i d'ajudar a cultivar habilitats que no només siguin tècniques sinó també relacionals i competencials.

Amb la primera, la segona i la quarta política es pretén contribuir explícitament a enfortir i desenvolupar el teixit sociocomunitari, avui encara fràgil i fragmentat a l'Eix Besòs. En coherència amb aquest objectiu estratègic, hi ha elements d'aquestes tres polítiques que s'han concebut sota inspiració de la lògica de la cocreació i la coproducció de polítiques públiques i la construcció d'un nou model de governança pública (Brandsen, Steen i Verschuere, 2018; Pestoff, Brandsen i Verschuere, 2012). La política de formació i ocupació introdueix la novetat que el disseny i el desplegament dels projectes ocupacionals no s'ha fet únicament des de l'àmbit corporatiu sinó conjuntament amb entitats socials. Igualment, en les polítiques de foment de l'ESSC i de participació comunitària es donen procediments d'intervenció basats en una clara i imprescindible col·laboració publicoassociativa, que es concreta en la presa de decisions compartides i amb la seva deguda formalització administrativa. Tampoc cal oblidar la implicació activa de les persones participants en la definició d'algunes accions vinculades a aquestes polítiques.

En definitiva, aquests processos de col·laboració es consideren clau perquè les polítiques del projecte parteixin d'un coneixement més profund de les casuístiques dels barris i de la matèria en qüestió (inserció laboral, ESSC i acció comunitària), responguin millor a les necessitats i aspiracions dels participants i se'n garanteixi una millor adhesió i, finalment, s'aconsegueixi arribar a resultats individuals, col·lectius i comunitaris que serien difícils —si no impossibles— d'assolir des de la intervenció estrictament pública.

4. Modalitats de participació: (in)condicionalitat i (no) limitació

Les prestacions públiques monetàries més usuals en la majoria dels sistemes de benestar dels nostres entorns acostumen a ser polítiques de renda mínima, garantida o d'inserció. Els dispositius de rendes mínimes, com la renda activa d'inserció espanyola (RAI), es van dissenyar com l'última xarxa de protecció dels estats de benestar a fi de cobrir les necessitats bàsiques de les persones o llars que presentessin una insuficiència de recursos o una situació de pobresa, és a dir, per suplir la insuficiència de les rendes del treball de col·lectius cada vegada més precaritzats (Zalakain, 2014). En la majoria de països europeus, els mecanismes de rendes mínimes es consideren una eina fonamental per lluitar contra la pobresa, promoure la inclusió social i prevenir aquests fenòmens en el futur. De fet, 24 dels 28 estats membres de la UE disposen d'algun tipus de renda mínima, tot i que amb diferències importants degut al seu dissimil grau de cobertura, la quantia o la mateixa disposició institucional (Laparra i Ayala, 2009).

No obstant això, les particularitats de la RAI fan que aquesta “s'allunyi dels estàndards definits en l'àmbit europeu”, que reforça, així, la naturalesa “d'uns dispositius de rendes mínimes fortament assentats en la tradició assistencialista de l'Estat de benestar pròpia dels països del sud d'Europa, i lluny encara del model de protecció social centrat en el dret de ciutadania que protagonitzen els països nòrdics” (Bergantiños *et al.*, 2017: 416). Com ja s'ha assenyalat anteriorment, el disseny politicoinstitucional espanyol i el marcat caràcter contributiu del seu sistema de benestar provoquen que les prestacions no contributives tant estatals (RAI) com autonòmiques (RMI i ara RGC) no responguin a la

idea de la universalitat, “ni protegeixen de tots els riscos, sinó que responen a contingències (edat i incapacitat) ja cobertes en la modalitat contributiva; ni superen la concepció de les prestacions familiars [...]. Tan sols són un remei que esmena parcialment i de forma fragmentària les deficiències concretes del model contributiu” (Pérez, 2003: 108). En aquest sentit, la crisi del 2008 va posar en relleu, en primer lloc, que les polítiques de prestacions no contributives com l'RAI i l'RMI estan molt poc desenvolupades i integrades i, en segon lloc, que la bossa de vulnerabilitat i d'exclusió econòmica i social agreujada per la crisi està forçant les comunitats autònomes a “prendre mesures pal·liatives per millorar, en alguna mesura, les seves polítiques de rendes” (Bergantiños *et al.*, 2017: 414).

La majoria d'aquestes polítiques de “rendes mínimes” o “garantides” europees i espanyoles acostumen a ser de modalitat condicionada o limitada. Les polítiques condicionades o *means tested* són els programes de transferència monetària en què, com en les prestacions per desocupació o l'RAI, la seva percepció està condicionada al fet que es compleixin unes determinades condicions o requisits (trobar-se sota un llindar de riquesa, estar desocupat, seguir un pla d'inserció laboral, etcètera). Per a la prestació d'atur, per exemple, cal estar desocupat, estar donat d'alta com a demandant de feina i haver cotitzat un període determinat de temps. En el cas de l'RAI, també cal estar desocupat i ser demandant d'ocupació, i tenir menys de 65 anys o no disposar d'ingressos mensuals superiors al 75% del salari mínim interprofessional. També són dins d'aquesta modalitat les pensions no contributives per discapacitat quan es combinen amb ingressos provinents d'una activitat laboral o professional addicional¹⁰.

En el cas de les polítiques limitades o amb topall, la seva principal característica és que la quantia transferida és complementària i subsidiària a altres ingressos de què disposi la persona o la llar, ja siguin fruit de l'activitat laboral o provinents d'altres prestacions públiques. La quantia, doncs, s'ajusta a l'alça o a la baixa fins a assolir un llindar mínim establert per l'autoritat política competent. A escala internacional, i sota la modalitat de polítiques condicionades i limitades, destaquen els diferents programes nord-americans de l'impost negatiu a la renda o *Negative income tax* (NIT) o la *Revenu de solidarité active* (RSA) desplegada a França l'any 2009.

En el cas oposat, també es poden trobar prestacions de tipus incondicional o no condicionades i no limitades. Aquestes dues modalitats acostumen a associar-se a prestacions no contributives i de caràcter universal. En són exemples els desapareguts *Baby bond* al Regne Unit el 2003 o el *Cheque bebé* a l'Estat espanyol el 2007, que transferia 2.500 € a tota família que tingués o adoptés un infant. En aquesta modalitat no condicionada i no limitada destaca la renda bàsica. El millor exemple és el d'Alaska, on a través de l'*Alaska Permanent Fund*, tots els residents acreditats d'aquell estat perceben entre 1.500 i 2.000 dòlars anuals de manera incondicional o independent de qualsevol consideració o situació personal, familiar, econòmica o laboral.

De la mateixa manera, existeixen altres programes de renda que combinen la condicionalitat i la no limitació, com la *renta de garantia de ingresos* (RGI) del País Basc, el programa "*Bolsa familia*" introduït el 2003 al Brasil o els programes de garantia de renda o *cash transfer benefits* (CTB) introduïts en el context llatinoamericà des del 2000.

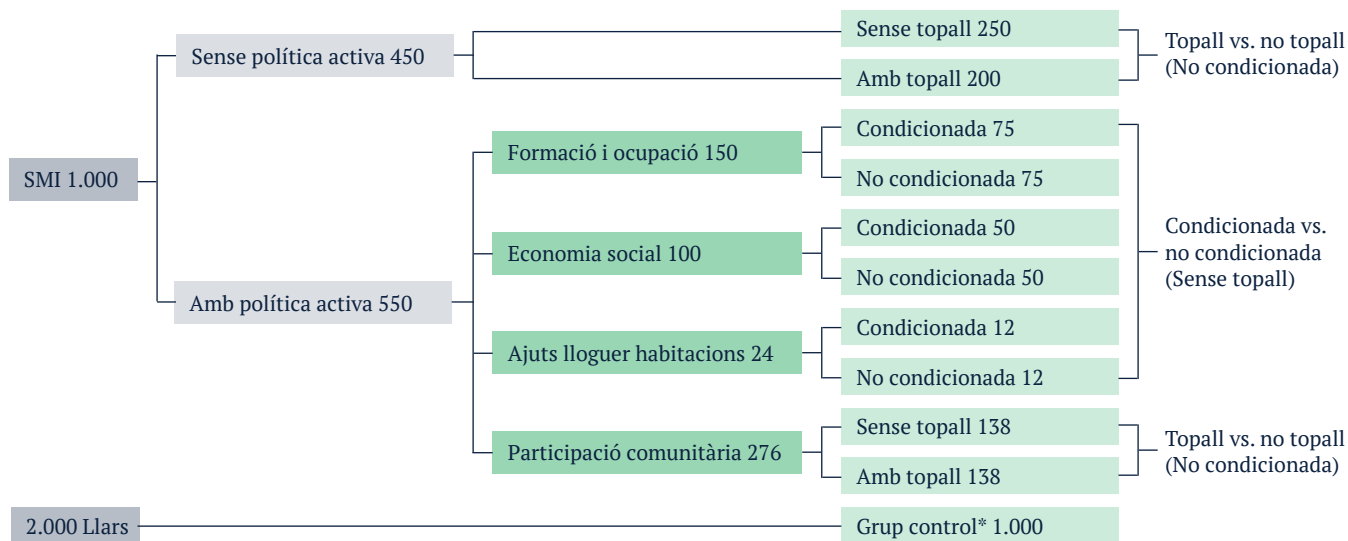
Adicionalment, també es poden trobar programes de transferència de renda no condicionats, però de modalitat limitada, com és el cas de la recent renda garantida de ciutadania (RGC) aprovada el juliol del 2017 a Catalunya i que va substituir l'anterior renda mínima d'inserció. No obstant, és qüestionable que l'RGC sigui realment una política no condicionada. Formalment, l'única condició és no superar els llindars de renda establerts, tot i que, a la pràctica, hi ha un conjunt de requisits que han provocat que més del 75% de les sol·licituds s'hagin denegat. Tot i no ser exhaustiva, la taula 2 il·lustra la combinació d'aquestes quatre modalitats de polítiques de renda, d'acord amb alguns dels exemples assenyalats prèviament.

Taula 2. Modalitats i combinacions de polítiques de transferència de renda

← Limitació		No limitació →	
Condicionada i limitada	Condicionada i no limitada	Condicionada	↓
Actuals polítiques de rendes mínimes (RAI, RMI, NIT, RSA, etc.)	Renda garantida d'ingressos (RGI) (País Basc), " <i>Bolsa familia</i> ", CTB		
No condicionada i limitada	No condicionada i no limitada	No condicionada	↓
Renda garantida de ciutadania (RGC Catalunya)	Renda bàsica (Alaska), <i>Baby bond</i> (el Regne Unit), <i>Cheque bebé</i> (Espanya)		

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del projecte B-MINCOME.

10. En aquest cas, la quantia total obtinguda de la suma de la pensió per discapacitat i dels ingressos per activitat laboral o professional no pot superar el límit anual que estableix l'indicador públic de renda d'efectes múltiples (IPREM). En cas de superar aquest llindar, l'import de la pensió es redueix el 50%, sense que en cap cas es pugui superar 1,5 vegades el valor anual de l'IPREM.

Taula 3. Disseny experimental, combinació de grups de tractament i modalitats de l'SMI

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del projecte B-MINCOME.

La particularitat del disseny experimental del projecte és que aquestes quatre modalitats (condicionada, no condicionada, limitada i no limitada) es podran testar i els seus resultats es podran comparar tant internament entre els diferents grups de tractament com en relació amb altres projectes o programes similars tant en l'àmbit català, espanyol o europeu. La particularitat i la complexitat del projecte rau en el fet que la prestació SMI que reben les llars participants en les seves quatre modalitats es combina amb la participació —condicionada o no— en una de les quatre polítiques actives d'inclusió sociolaboral¹¹. És d'acord amb la combinació entre aquestes quatre modalitats de prestació monetària i aquestes quatre polítiques públiques que s'obtenen els deu grups de tractament en què es divideixen les 1.000 llars que

participen en el projecte. La taula 3 mostra el disseny experimental del projecte en el qual es combinen les quatre modalitats de renda i les diferents tipologies en què es divideixen els deu grups de tractament.

11. Així com la política de formació i ocupació, la de foment de l'emprenedoria social i la d'habitatge es divideixen internament entre llars condicionades i no condicionades, no passa el mateix amb la política de participació comunitària, que es divideix entre modalitat limitada i no limitada. Aquesta diferència es deu a la mateixa naturalesa de la participació comunitària que, per definició, és una activitat "autotèlica", és a dir, sense utilitat o funció pràctica específica, ja que el seu valor està en la realització de la mateixa activitat. És contradictori "forçar" a algú a dur a terme una activitat que només té lògica fer-la si és de manera voluntària. Aquesta perspectiva no és compartida per tothom. Autors com Atkinson (1996) defensen el *Participatory Income*, un tipus de renda bàsica condicionada al fet que les persones perceptores facin activitats comunitàries com a forma de retorn per rebre aquesta prestació.

D'acord amb aquest disseny experimental, l'objectiu del projecte és aportar dades informatives en relació amb els efectes positius o negatius d'aquestes quatre modalitats de polítiques de transferència de renda, així com també sobre la seva diferent capacitat de reducció de la pobresa i de l'exclusió en entorns urbans deprimits. En aquest sentit, entre els objectius de l'avaluació del pilot hi ha la voluntat de donar resposta a preguntes relacionades amb aquestes quatre modalitats de prestacions. És cert, per exemple, que les transferències no condicionades i no limitades —com el cas de la renda bàsica d'Alaska— indueixen les persones que en són perceptores a la inactivitat? En quin grau les prestacions menys condicionades però limitades —com l'RGC de Catalunya— desincentiven la recerca de feina o de fonts alternatives d'ingressos? En quina mesura les prestacions condicionades o *means tested* —com l'RAI o les prestacions d'atur— generen problemàtiques com les “trampes de la pobresa” (*poverty traps*)¹², les no sol·licituds (*non-take-up*), l'estigmatització individual i social, la discrecionalitat i l'arbitrarietat administrativa, els entrebancs burocràtics o els obstacles informatius¹³?

El disseny experimental del projecte, doncs, no es limita a testar diferents modalitats de polítiques de renda, sinó que els efectes o els resultats que pugui tenir aquesta renda han de considerar-se d'acord amb les polítiques actives que l'acompanyen. Els efectes d'algunes d'aquestes polítiques seran més difícils d'avaluar que d'altres. En alguns casos, el que s'avaluarà és el canvi en els ingressos de la llar, mentre que en d'altres serà l'augment de la participació comunitària i de la vinculació i la interacció social. En l'apartat següent es presenta amb més detall quin és el model d'avaluació del projecte.

5. Recerca i avaluació per dissenyar polítiques ben informades

La pretensió del projecte B-MINCOME és poder analitzar-ne la pròpia evolució i avaluar-ne els resultats i l'impacte. El seu objectiu principal és oferir recursos perquè la població participant pugui sortir de la situació de vulnerabilitat i d'exclusió socioeconòmica. Poder extreure conclusions o indicis de quines són les polítiques més efectives per aconseguir aquests objectius és la part central del projecte. Per aconseguir aquestes evidències cal dur a terme una recerca rigorosa i des de múltiples dimensions. Per això s'han desenvolupat diferents estratègies analítiques que tenen en compte tant les diferents modalitats de tractament com la comparativa amb el grup control. Es tracta d'una avaluació complexa on hi ha múltiples eixos d'anàlisi que es poden abordar des de diferents perspectives. És per això que es considera convenient la col·laboració de diferents grups i institucions de recerca que aportin la seva expertesa des de diferents estratègies d'avaluació. En aquest sentit, hi col·laboren Ivàlua, The Young Foundation, IGOP i ICTA (Universitat

---

12. “Si la percepció de la prestació està condicionada a la verificació d'insuficiència d'ingressos d'altres fonts, llavors hi ha un rang dins del qual les persones analitzaran racionalment la conveniència o no de realitzar treball remunerat”. Aquest “rang d'ingressos dins del qual al beneficiari potencial d'aquestes prestacions a la pobresa no li convé augmentar els seus ingressos per altres fonts, és el que es denomina trampa de la pobresa. Per què? Perquè si augmentessin els seus ingressos, la conseqüència immediata com a beneficiaris és que se'ls reduiria el subsidi, i inclús podrien perdre'l totalment.” (Lo Vuolo, 1995: 30).

13. Per als casos de *non-take-up*, es pot consultar Domingo i Pucci (2014). Per a la resta de problemes associats a la condicionalitat de les polítiques de renda per a pobres, es pot consultar Heckman i Smith (2004), el recent projecte Welfare Conditionality realitzat per la Universitat de York (d. a., 2018), així com els ja citats Ayala (2000), Dweyer (2016) i Lo Vuolo (1995).

Autònoma de Barcelona), així com l'Àrea de Drets Socials de l'Ajuntament de Barcelona. Tots aquests actors estan implicats en el disseny i el desenvolupament de les diferents metodologies d'avaluació aplicades, de les quals destaquen les següents:

a. Enquesta de seguiment del projecte: Tant els individus del grup de tractament com els del grup control són enquestats durant tres fases del projecte. Se'ls enquesta, en una primera onada, just a l'inici del projecte (abans de la selecció del grup de tractament); una altra onada, després del primer any, i una darrera al final del projecte (just abans d'acabar). Mitjançant aquesta enquesta es pretén copsar diferents dimensions d'informació, on destaquen les condicions de vida de les llars (com, per exemple, el nivell de privació de la llar, la situació econòmica o la situació de l'habitatge), la situació laboral dels seus membres, i la salut i el benestar psicològic dels membres de la llar.

b. Enquesta de seguiment dels participants de la política de participació comunitària: Així com passa amb l'enquesta de seguiment del projecte, també s'administra en tres moments diferents: al començament del programa, a mig camí i al final. En aquesta enquesta s'avaluen aspectes com les actituds de les persones en relació amb la participació, les seves xarxes socials, la confiança en els altres veïns, la solidaritat interveïnal i la percepció que es té dels serveis públics de proximitat.

c. Recerca etnogràfica, entrevistes i grups de discussió: Al llarg del projecte es fan una sèrie d'entrevistes

semiestructurades i grups de discussió amb els participants de les polítiques per copsar la informació qualitativa del projecte. Aquest treball qualitatiu es desenvolupa en major grau en el grup de participants de la política de participació comunitària.

d. Registres administratius: Per complementar la informació quantitativa copsada mitjançant les enquestes, s'utilitzen els diferents registres administratius que són accessibles per a l'estudi. Destaquen com a principals eixos d'informació administrativa i de registres: la informació sobre la renda de les llars, la participació en el mercat laboral dels seus integrants, les ajudes públiques que reben els participants, la trajectòria educativa dels infants, la salut dels integrants de la llar i la situació residencial.

Amb la triangulació d'aquestes tècniques metodològiques es pretén obtenir la informació necessària al llarg del projecte per comprendre amb claredat com dissenyar i aplicar diferents polítiques socials perquè siguin més eficients, més eficaces, i per millorar la inversió social. En aquest sentit, l'anàlisi d'impacte del projecte en les llars participants es pot classificar en dues dimensions: la monetària i la no monetària. La metodologia per analitzar-les és la mateixa. S'utilitzen com a fonts principals d'informació tant l'enquesta de seguiment feta a les persones del grup control i les del grup de tractament com els registres administratius corresponents als quals es pot accedir. A continuació s'exposen quines serien les principals preguntes de recerca que es pretén respondre al llarg de l'avaluació segons la dimensió d'anàlisi.

1) Dimensió monetària. En aquesta dimensió destaquem les preguntes de recerca següents:

1.1. Quantes famílies, un cop acabat el projecte B-MINCOME, estan per sobre del llindar de necessitats bàsiques? Quina part d'aquest canvi és atribuïble al projecte? Quins són els perfils que més es beneficien de l'SMI, i quins els que menys?

1.2. Quantes famílies del total de famílies amb una política activa es troben per sobre del llindar de necessitats bàsiques i quantes del total de les que no ho van fer? Quina és la diferència entre les diferents polítiques actives? Quina és la modalitat de tractament més eficient?

1.3. Quantes famílies del total de famílies amb una política activa condicionada estan per sobre del llindar de necessitats bàsiques, i quantes de les que no estaven condicionades?

1.4. Quantes famílies del total de famílies amb un topall en la transferència monetària es troben per sobre del llindar de necessitats bàsiques i quantes del total que no el tenien? En quin grau la modalitat limitada genera “trampes de la pobresa” i desincentiva buscar altres fonts d'ingressos?

2) Dimensió no monetària. Fora de l'àmbit econòmic hi ha una sèrie de dimensions que s'inclouen per establir el nivell d'exclusió, benestar o els possibles canvis en les condicions de vida que s'hagin produït al llarg del programa. Els mateixos quatre eixos de preguntes que es plantegen en la

dimensió monetària es repliquen per fer l'anàlisi de la resta de dimensions de l'exclusió social. Aquestes dimensions són les següents: privació material, habitatge, salut, benestar subjectiu, educació, situació laboral, situació financera (centrat en els deutes), apoderament de les dones, i capital social.

6. Els reptes del B-MINCOME

Els resultats concloents del projecte B-MINCOME no estaran disponibles fins a partir de finals del 2019 i principis del 2020. En el moment de redacció d'aquest article el projecte ja ha superat l'equador del seu desplegament. Prop de les 1.000 llars participants (grup de tractament) disposen efectivament d'un *conjunt de recursos* per poder desplegar les seves trajectòries vitals amb millors condicions. Com s'ha exposat, la percepció de l'SMI —de manera limitada o no limitada, de manera condicionada o no condicionada— és el recurs central, tot i que no és l'únic: algunes de les llars el perceben conjuntament amb els recursos múltiples obtinguts de la seva participació en una de les polítiques actives.

Fins a l'acabament del projecte, el cabal d'informació que haurà generat aquesta experiència pilot serà, si tenim en compte el que s'ha observat fins ara, quantitativament considerable i substantivament rellevant. Per la mateixa naturalesa experimental, l'objectiu principal del projecte B-MINCOME és posar en pràctica un disseny innovador de renda mínima i fer-ne l'anàlisi pertinent que permeti extreure'n conclusions sobre la seva eficàcia i eficiència. Es desprendran aportacions útils sobre les modalitats de renda —inclosa l'opció no condicionada més pròxima a la proposta de la renda bàsica— més susceptibles d'ajudar

les persones a sortir-se'n, a superar les situacions de pobresa actuals. D'altra banda, també es conclourà sobre el cost directe i indirecte del seu desplegament. L'extracció d'evidències contribuirà d'una o altra manera a posar les bases per a la política social del nostre temps; un moment caracteritzat per la redefinició del model de benestar social, tant pel que fa a la dimensió de drets i noves polítiques com a la qüestió de la capa territorial d'intervenció (el necessari rol dels governs —i altres actors— locals i el seu encaix amb els nivells de govern regional i estatal). Tots dos són elements que estan en el centre del debat polític i que són, així mateix, objecte d'estudi. En aquest sentit, el projecte B-MINCOME aportarà evidències per poder fer avançar la ciutat de Barcelona en termes d'inclusió social i reducció de la pobresa i les desigualtats. Aquestes aportacions necessàriament dialogaran amb les provinents d'altres propostes de política pública (per exemple, la proposta d'un salari mínim de ciutat o la mateixa renda bàsica) capaços, també, de tenir un impacte considerable en l'àmbit de ciutat.

Malgrat que, com s'ha dit, és aviat per extreure conclusions, el temps de desplegament ja transcorregut sí que ens permet apuntar alguns reptes inherents que val la pena destacar. Aquests reptes il·lustren la naturalesa subjacent d'un projecte que és, alhora, un estudi científic i un conjunt de polítiques públiques. L'arquitectura del projecte és complexa i, tot i els esforços, la intensitat administrativa a la qual s'han vist abocats els participants i els executors del projecte no ha estat menor. Un exemple n'és el laboriós procediment de recàlcul trimestral de l'SMI, abordant el tractament de les dades administratives dels participants i, així mateix, afrontant l'impacte de l'activitat econòmica

no declarada en el mateix recàlcul. La dificultat de gestió també ha vingut donada pels efectes i impactes de l'assignació aleatòria de modalitats de participació i grups de tractament en el marc d'un col·lectiu destinatari molt heterogeni i complex. Altres reptes de desplegament tenen a veure amb la capacitat del pilot per cobrir les limitacions associades a altres prestacions existents a Catalunya o altres indrets de l'Estat espanyol. Finalment, el B-MINCOME no es desplega en un entorn buit. Ho fa en uns barris on tenen lloc altres polítiques i programes municipals, així com projectes d'entitats socials i, per això, la capacitat d'interacció i integració ha estat, des de l'inici, un repte central, com també ho ha estat la gestió del suport tècnic, polític i ciutadà i l'habilitat de comunicació interna i externa per donar a conèixer el projecte.

Bibliografía

- ARRIBA, A. “El papel de la garantía de mínimos frente a la crisis”. *VII Informe FOESSA sobre exclusión y desarrollo social en España 2014*. Documento de trabajo 5.7 (2014).
- ATKINSON, A. B. “The Case for a Participation Income”. *Political Quarterly*, vol. 67 (1) (1996), p. 67-70.
- AYALA, S. “Marco jurídico-conceptual del sistema público de los servicios sociales”. *Barataria. Revista Castellano-Manchega de Ciencias Sociales*, vol. 24 (2018), p. 225-234.
- AYALA, L. *Las rentas mínimas en la reestructuración de los estados de bienestar*. Madrid: Consejo Económico y Social, 2000.
- BERGANTIÑOS, N.; FONT, R.; BACIGALUPE, A. “Las rentas mínimas de inserción en época de crisis. ¿Existen diferencias en la respuesta de las comunidades autónomas?”. *Papers*, vol. 102-103 (2017), p. 399-420.
- BRANDSEN, T., STEEN, T.; VERSCHUERE, B. (ed.). *Co-production and co-creation: Engaging citizens in public services*. Nova York: Routledge, 2018.
- BUENDÍA, L.; MOLERO SIMARRO, R. “¿Por qué nuestro Estado de bienestar apenas redistribuye?”. <http://www.paradojadedekaldor.com/2018/11/07/por-que-nuestro-estado-de-bienestar-apenas-redistribuye/> [Consulta: 9 d'octubre de 2018]
- CASASSAS, D. *Libertad incondicional. La renta básica en la revolución democrática*. Barcelona: Paidós, 2018.
- D. A. “Welfare Conditionality Project: Sanctions, Support and Behaviour Change, Final Findings Report”. York: University of York. Recuperat el 9 d'octubre de 2018 de: <http://www.welfareconditionality.ac.uk>.
- DALEPH. “Càlcul del salari de referència de l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Informe final”. http://ajuntament.barcelona.cat/premsa/wp-content/uploads/2017/03/SDR_AMB.pdf. [Consulta: 27 de setembre de 2018]
- DE LA RICA, S.; GORJÓN, L. “Assessing the Impact of a Minimum Income Scheme in the Basque Country”. *IZA Institute of Labour Economics Discussion Paper Series*, núm. 10.867, (2017).
- DOMINGO, P.; PUCCI, M. “Impact du non-recours sur l'efficacité du RSA «activité» seul”. *Économie et Statistique*, vol. 467-468, (2014), p. 117-140.
- DWYER, P. “Citizenship, conduct and conditionality: sanction and support in the 21st century UK welfare State”. *Social Policy Review*, vol. 28, (2016), p. 41-62.
- FEDEA. “Observatorio sobre el reparto de los impuestos y las prestaciones monetarias entre los hogares españoles. Tercer informe 2015”. Recuperat el 9 d'octubre de 2018 de: <http://documentos.fedea.net/pubs/eee/eee2018-14.pdf>
- FERNÁNDEZ-ALBERTOS, J. *Antisistema. Desigualdad económica y precariado político*. Madrid: Catarata, 2018.
- FERNÁNDEZ MAÍLLO, G. (2013). “El aumento de la fragilidad de las Rentas Mínimas de Inserción durante la crisis”. *Documentación Social*, vol. 166, p. 169-191. Recuperat el 9 d'octubre de 2018 de: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4316886>.
- FRANKFURT, H. “Equality as a Moral Ideal”. *Ethics*, vol. 98, (1987). p. 21-43.
- HECKMAN, J. J.; SMITH, J. A. “The Determinants of Participation in a Social Program: Evidence from a Prototypical Job Training Program”. *Journal of Labor Economics*, vol. 22 (2), (2004), p. 243-298.
- KSNET. “Implantació d'un sistema de garantia de rendes a Barcelona. Marc teòric i recomanacions”. https://media-edg.barcelona.cat/wp-content/uploads/2017/05/24141333/02.Estudi-implantaci%C3%B3-sistema-de-garantia-de-rendes-Barcelona_2016.pdf [Consulta: 27 de setembre de 2018]
- LAÍN, B. “Republican Freedom and Basic Income”. *Révolution Française*. Recuperat el 9 d'octubre de 2018 de: www.revolution-francaise.net/2015/11/10/632-republican-freedom-and-basic-income.
- LAPARRA, M.; AYALA, L. *El sistema de garantía de ingresos mínimos en España y la respuesta urgente que requiere la crisis social* [en línia]. Madrid: Cáritas y Fundación Foessa, 2009. <http://www.caritas-zaragoza.org/biblio/ficheros/0418388001247157176.pdf>.
- LIETAER, B.; ROGERS, J.; KENNEDY, M. *El dinero de la gente. Monedas locales y soberanía económica*. Barcelona: Icaria Editorial, 2015.
- LO VUOLO, R. “Contra la exclusión. La propuesta del ingreso ciudadano”. A. Barbeito i Lo Vuolo, R. (dir.). Buenos Aires: Miño y Dávila, (1995), p. 17-54.
- MANI, A.; MULLAINATHAN, S.; SHAFIR, E.; ZHAO, J. “Poverty Impedes Cognitive Function”. *Science*, vol. 341 (6149), (2013), p. 976-980.

PENNE, T. *et al.* “Can reference budgets be used as a poverty line? ImPRovE working papers”. Discussion Paper 16/05 http://www.centrumvoorsociaalbeleid.be/ImPRovE/Working%20Papers/ImPRovE%20WP%201605_2.pdf [Consulta: 27 de setembre de 2018]

PÉREZ ROYO, M. R. “Seguridad Social y asistencia social en el Estado de las Autonomías”. *Relaciones Laborales: Revista crítica de teoría y práctica*, vol. 1, (2003), p. 105-118.

PESTOFF, V.; BRANDSEN, T.; VERSCHUERE, B. (ed.). *New Public Governance, the Third Sector and Co-Production*. Londres: Routledge, 2012.

PORCEL, S. *Dinámicas de reestructuración socioresidencial en la Barcelona metropolitana postindustrial: ¿hacia una ciudad dual o cuarteada?* Tesi doctoral. Departament de Sociologia, Universitat Autònoma de Barcelona, 2016.

PORCEL, S.; NAVARRO-VARAS, L. *Pobresa, suports econòmics municipals i renda metropolitana*. Barcelona: Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona, 2016.

RAVENTÓS, D. *Las condiciones materiales de la libertad*. Barcelona: El Viejo Topo, 2007.

RODRÍGUEZ CABRERO, G. (coord.). *Estado de bienestar en España: Transformaciones y tendencias de cambio en el marco de la Unión Europea*. Madrid: Fundación Foessa. VII Informe sobre Exclusión y Desarrollo Social en España, 2014. http://www.foessa2014.es/informe/uploaded/capitulos/pdf/05_Capitulo_5.pdf

SECCHI, B. *La ciudad de los ricos y la ciudad de los pobres*. Madrid: Catarata, 2015.

STANDING, G. *The Precariat. The New Dangerous Class*. Londres i Nova York: Bloomsbury Academic, 2011.

TITMUS, R. *Essays on the Welfare State*. Londres: Allen & Unwin, 1958.

ZALAKAIN, J. “El papel de los sistemas de garantía de ingresos en el abordaje de la pobreza en el empleo: La experiencia del País Vasco”. *Lan Harremanak* [en línia], 31 (II), (2014), p. 36-62. http://www.ehu.es/ojs/index.php/Lan_Harremanak/article/view/15167>